

VII.

Den ældste bekjendte Form af Præsteeden i den danske Kirke.

Ved *Holger Fr. Rerdam.*

Da jeg for en Del Aar siden syslede med en historisk Undersøgelse angaaende den danske Kirkes symbolske Bøger og Præsteeden ¹⁾, maatte jeg beklage, at den »Confessio præcipuorum articulorum doctrinæ ac fidei ecclesiarum Danicarum« fra 1561, som S. Lintrup i Aaret 1692 omtalte som et vigtigt Vidnesbyrd om, at man her i

. ¹⁾ Se Ny kirkehist. Saml. IV, 225 ff. og V, 591 ff.

Landet allerede i Begyndelsen af Frederik II's Tid vedkjendte sig den uforandrede augsburgske Konfession som Lærenorm, ikke mere eksisterede. Det var mig derfor en behagelig Overraskelse for ikke længe siden at modtage Efterretning fra en god Ven om, at dette, som det synes, her i Landet forsvundne Stykke endnu findes i en god Afskrift i Universitetsbibliotheket i Upsala, hvor der tillige opbevares en Form af Præsteeden fra 1564, saaledes som Biskop Tyge Asmundsen i Lund forlangte den aflagt af de Mænd, der ordineredes til Præster i hans Stift. Ogsaa dette Stykke er af ikke ringe Interesse, særligt under de Forhandlinger, som for Tiden føres iblandt os om den saakaldte Præstefrihed, da det nemlig er den ældste os bekjendte Form for Præsteeden i den danske evangelisk-lutherske Kirke, den blotte Lydighedsed, der findes i Kirkeordinansen ¹⁾, fraregnet.

Jeg skal nu først meddele den omtalte Edsformular og derpaa Indledningen til hint Bekjendelseskraft med Fortegnelse over de Artikler, hvoraf det bestaar.

Juramentum eorum, qui ad ministerium verbi
ordinandi sunt.

1) Ego N. promitto, quod velim sincere et fideliter docere verbum Dei secundum gratiam, quam Dominus desiderit, exhortari ad poenitentiam, consolari, admonere atque ad gloriam Dei et ædificationem ecclesiæ omnes meos in verbo Domini labores conferre.

2) Quod velim fugere pravas opiniones et quascunque superstitiones cum verbo Dei pugnantes, summaque fide et diligentia iis resistere.

3) Quod velim fideliter secundum institutionem Christi sacramenta administrare, baptismum et coenam Domini, eorumque veram usum ecclesiæ explicare.

4) Quod velim diligenter pietatis studia colere, vacare

¹⁾ Se Danske Kirkelove I, 75—6. Jvfr. Ny kirkehist. Saml. IV, 229, Not. 1, hvor den findes i en latinsk Form fra 1561.

lectioni, meditationi et orationi, ac nihil ex proposito prætermittere, quod officium meum requirere intellexero.

5) Quod velim regiæ majestati et omnibus iis debitam obedientiam exhibere, quibus me obtemperare verbum Dei monet, in omnibus rebus licitis et ad utilitatem ecclesiæ et politiæ spectantibus.

6) Quod velim pie, sobrie et juste vitam et mores instituere, atque in sermone atque conversatione omnibus scandalis occasionem præscindere, ne propter me verbum Dei male audiat, aut ministerium in contemptum deveniat.

Sic me Deus in æternum adjuvet.

Herunder findes Underskrifter af de Mænd, som ere ordinerede af Biskop Tyge Asmundsen i Tidsrummet fra 7. Okt. 1564 til 16. Decbr. 1577, et fortrinligt Materiale til det 16de Aarhundredes Præstehistorie, hvortil intet tilsvarende af samme Ælde haves fra nogen anden Landsdel.

Da det muligvis kan være behageligt for flere af dette Tidsskrifts Læsere, skal jeg her tilføje en saa vidt muligt tro dansk Oversættelse af ovenstaaende latinske Text:

Ed, som skal aflægges af dem, der blive indviede til Ordets Tjeneste.

Jeg N. lover: 1) at jeg oprigtig og trolig vil forkynde Guds Ord efter den Naade, som Herren giver, formane til Omvendelse, trøste, paamine og lade det under alt mit Arbejde i Guds Ord være mit Maal at fremme Guds Ære og Menighedens Opbyggelse.

2) at jeg vil fly falske Meninger og overtroiske Indbildninger¹⁾, af hvad Art de end være, som stride mod Guds Ord, og med den største Flid og Troskab bekjæmpe alt saadant.

3) at jeg trolig efter Christi Indstiftelse vil betjene Sakramenterne, Daaben og Herrens Nadvere, samt forklare Menigheden deres rette Brug.

¹⁾ Herved sigtes vistnok nærmest til papistiske Skikke og Lærdomme.

4) at jeg flittig vil lægge Vind paa Gudfrygtigheds Øvelse, tage Tiden i Agt til gudelig Læsning, Betragtning og Bøn, og ikke med Forsæt forsømme noget, som jeg veed, mit Embede udkræver.

5) at jeg vil vise skyldig Lydighed mod Kgl. Majestæt og alle dem, som Guds Ord minder mig om at adlyde i alt, hvad der er tilladeligt og som sigter til Menighedens og det borgerlige Samfunds Vel.

6) at jeg vil føre mit Liv og Levned i Gudsfrygt, Ædruelighed og Ærbarhed, og i Tale og Omgjængelse undgaa al Anledning til Forargelse, for at Guds Ord ikke skal høre ilde for min Skyld, eller Tjenesten komme i Foragt —

Saa sandt hjælpe mig Gud.

Som man vil se, indeholder denne Præsteed ingen egentlig Symbolforpligtelse; imidlertid vilde man dog tage meget fejl, om man antog, at den tillod at lære efter sit eget Tykke. Naar der nemlig stadig henvises til »Guds Ord« som Normen for Præstens Lære og Liv, kan det selvfølgelig ikke forstaas om, hvad en og anden kunde falde paa af sit eget at lægge ind i den hellige Skrift, men maa nødvendig opfattes i Henhold til de historiske Forudsætninger, altsaa som den Tro og Lære, det bestaaende evangelisk-lutherske Kirkesamfund vedkjendte sig i Overensstemmelse med Herrens Indstiftelser og det i den hellige Skrift nedlagte og bevidnede Guds Ord. At dette er Meningen, turde med endnu større Evidens fremgaa af følgende faa Aar ældre Fællesudtalelse om den danske Kirkes Tro og Lære, saa meget mere som den augsburgske Bekjendelse heri fremhæves saa bestemt, som det neppe nogensinde før var sket her i Landet, selv om det forøvrigt ikke kan betvivles, at man allerede tidligere havde følt sig i fuld Overensstemmelse med den i den augsb. Konf. indeholdte Lære, hvad noksom vil fremgaa af de Udtalelser af de betydeligste Mænd i den danske Kirke, som foreligge fra Tiden før 1561.

Confessio præcipuorum Articulorum doctrinæ ac fidei ecclesiarum danicarum una cum gubernatione ecclesiastica, ad mandatum serenissimi Danorum etc. Regis Frederici, eius nominis secundo, Anno 1561 mense Majo conscripta.

Matt. 10.

Omnis, qui confessus fuerit me coram hominibus, confitebor et ego ipsum coram patre meo, qui in coelis est.

Gratiam domini nostri Jesu Christi et dilectionem Dei et communionem Sⁱ Spiritus omnibus christianis lectoribus toto pectore precamur.

Cum Christus apud Johannem dicit, hæc est vita æterna, ut cognoscant te verum Deum et quem misisti Jesum Christum, thesaurum longe maximum cognitionem Dei et mediatoris nostri Jesu Christi, quam asserit esse vitam æternam, proponit ac humano generi commendat. Hæc Dei cognitio et mediatoris nostri aliunde quam ex verbo Dei, nullis humanis adulterato corruptelis, hauriri nequit. Quocirca omnes suas vires et conatus eo referre homines merito deberent, ut purum Dei verbum, ex quo sincera Dei cognitio petenda est, discere et retinere possent.

Sed (proh dolor) qui primis parentibus nostris insidiatus est diabolus, ac verbum Dei horrendis mendaciis invertit et corrumpit, nunquam non pergit divinæ cognitionis instrumentum, verbum Dei, hostili animo insectari ac suo mortifero veneno inficere, ne aquam puram de fontibus salvatoris hauriamus. Hoc Satanæ studium perpetuum esse docet mundi historia.

In Caino et eius posteris hostis iste verbum Dei, subrogata in eius locum superstitione vanissima, prorsus extinxit. Idem totum fere mundum post diluvium in aucto humano genere dæmoniorum execranda idolomania excoecavit, ex qua Deus sua ineffabili bonitate Abrahamum eripuit, cui dedit verbum, primamque de semine venturo promissionem, iam fere oblivioni traditam a toto genere humano, commendavit. Sed quid teximus longam historiam? Semper hoc conatus est Sathan, ut vel prorsus aboleret verbum Dei, vel ut apud

quam paucissimos maneret eius puritas. Christo exhibito missi sunt apostoli in orbem terrarum prædicaturi evangelium.

Sed mox adest Sathan, qui per Ebionem, Cherinthum et alios euangelii puritatem turbare tentat. Succedente tempore, ut taceamus de machometicis furoribus, regnum paulatim constituit inæquitatis, cui Antichristus, Romanus pontifex, primatum a Phoca imperatore impio impetrato, præfectus est; in hoc regno in locum veritatis cœlestis humana atque diabolica mendacia surrogata sunt. Quemadmodum enim Heliæ tempore Baalim coluerunt loco veri Dei, et sacerdotes Baalim in eo populo, qui tum dicebatur Dei peculiaris, auctoritatem obtinuerunt et verum ministerium verbi oppresserunt, ita in isto sathanico papæ regno pro vero Deo demortui sancti et statuæ et pro veris verbi ministris sacrificuli sacrificantes pro vivis et mortuis non sine horrenda in filium Dei contumelia recepti sunt. Verum sicuti tum Heliam et paucos alios Deus sibi reservavit, ita et nunc facit, nam semper fuerunt quidam, etsi admodum pauci, qui se regno illi scelerato papæ, verum verbum Dei amplectantes, opposuerunt, sicuti et nostro seculo complures excitati sunt viri docti et qui istud iniquitatis regnum gladio spiritus, qui est verbum Dei, invaserunt. Ex quo factum est, ut aucta ecclesia Dei in Germania edita sit veræ doctrinæ confessio, quæ Cæsari Carolo V^o piæ memoriæ in comitiis Augustæ habitis A^o dⁱ 1530 a sacri imperii electoribus principibus et ciuitatibus est exhibita.

Hanc confessionem Augustæ exhibitam et nostræ ecclesiæ danicæ pie approbant et constanter retinent. Nam non dubitant eam continere verum catholicæ ecclesiæ in doctrina salutis consensum. Quapropter ut et nos publice coram toto mundo testemur, nos toto pectore confessionem illam Augustæ exhibitam complecti, hanc fidei nostræ et doctrinæ ecclesiarum nostrarum confessionem publicamus, quæ nos amplecti synceram doctrinam catholicæ ecclesiæ Christi (cuius præcipuos articulos continet Augustana illa confessio) testabitur.

Hoc ut faceremus, primum suasit dulcissima illa promissio Christi: Si quis confessus fuerit me coram hominibus, confitebor et ego illum coram patre meo, qui in coelis

est. Huc accedit, quod pii quidam viri hanc nostrarum ecclesiarum confessionem expetunt, sperantes fore ut sit ecclesiæ Christi non ingrata futura, quorum voluntati serenissimus Rex noster Fredericus 2us satisfaciendum esse sapienter et pie iudicavit, neque nos quicquam magis habemus in votis, quam ut pii mutua confessione se confirment et isto pacto et regnum Christi latius in multorum salutem propagetur et regnum Sathanæ in dies magis magisque nova accessione civium regni Christi destruatur.

Animaduertimus præterea arcam ecclesiæ non parum fluctibus opinionum concuti, et quod in primis dolendum est, ipsos ecclesiæ ciues civile bellum meditari imo iam aggressos esse. Quæ res profecto non carebit magno periculo, nisi mature accurratur. Quid enim quæsumus aliud sequi potest civile ecclesiæ bellum quam miseranda ecclesiæ laceratio, victoria et triumphus Sathanæ ac satellitum eius, ut interim taceamus de infinitarum animarum exitio. Quid indignius est, quam ut eiusdem ciuitatis cælestis Jerusalem et dulcissimæ patriæ ecclesiæ ciues et domestici Dei inter se invicem digladiantur calumniosisque debacchationibus se mutuo fatigentur? Oporteremus, ut revocarent in memoriam dictum apostoli: Si quis videtur inter vos contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus neque ecclesiæ Christi.

His contentionibus et ecclesiæ turbis nos moti volumus formam doctrinæ fidei et gubernationis nostrarum ecclesiarum (in qua a coronatione optimi et sanctissimi regis Christiani 3ⁱ in hunc usque diem, hoc est annis 26, summus in nostris ecclesiis mansit consensus placide ad mandatum regiæ maiestatis) exhibere, idque sine acerba debacchatione in homines, quorum improbamus sententias, non enim hic suscipimus bellum adversus ullum hominem, sed falsas et perniciosas opiniones pugnantes cum asseverationibus nostris rejicimus, repellimus et damnamus. Atque ideo sic adornavimus hanc nostram confessionem, ut aduersus eos, qui secus quam nos sentiunt, hostili animo præditi minime esse videamur. Nos enim agnoscimus nostras et communes ecclesiæ infirmitates, præsertim in hac ecclesiæ senecta, quibus affici, quotquot christiano nomine gaudent, merito deberent, potius quam

faces dissidiorum accendere et schismata facere, quibus lace-
ratur ecclesiæ unitas, unde fit, parietibus ovilis Christi sub-
versis, oves Christi luporum rapacitati misere exponantur.

Abstineamus igitur propter Christum a mutuis conviciis,
non turbemus ecclesiæ pacem, non iuvemus adversarios, non
prodamus civitatem nostram hostibus, non præbeamus scan-
dalis occasionem, non fratres, qui in fundamento manent
nobiscum, diris devoveamus, non facile condemnemus eos,
qui per omnia nobiscum haud sentiunt, salvo ut diximus
fundamento, non aperiamus fenestram diabolo, imo potius
iuxta Christi mediatoris nostri præceptum diligamus nos mu-
tuo, amemus concordiam, feramus mutuas infirmitates, simus
eiusdem corporis (cuius caput est Christus) membra, huius-
modi omnium piorum vota esse debere judicamus. Oramus
itaque toto pectore æternum patrem domini nostri Jesu
Christi, ut nos in Christo dilecto pacis ventulo per spiritum
sanctum coniungat, ut et in hac vita Deum unum unà veris
cultibus colamus, et tandem per Christum promissam requiem
post has calamitates ingrediamur læti.

Haffniæ A° Dⁱ 1561 in mense Maio.

Saa vidt Fortalen. Jeg kunde have ønsket her at
meddele selve Confessionen, da det ikke vilde have været
uden Interesse at have denne Udtalelse om den danske
Kirkes Tro og Lære tilgængelig, i alt Fald for de faa,
som have Sands for at følge vor kirkelige Udvikling i ældre
Tid mere i det enkelte. Naar jeg giver Afkald derpaa, da
er det Hensynet til Stykkets Omfang — det udgjør 90
skrevne Kvartsider — som holder mig tilbage. Imidlertid
skal jeg dog meddele Titlerne paa de 32 Artikler eller
Afsnit, hvoraf Confessionen bestaar, og maa saa for Re-
sten henvise dem, der maatte ønske at kjende det hele,
til de af Ærkebiskop Reuterdaahl i Aaret 1845 tagne Af-
skrifter og Uddrag af et nu af Luerne fortæret Haandskrift
i Bibliotheket i Gefle, der indeholdt mange gode Bidrag
til dansk (særlig skaansk) Kirkehistorie i 16de Aarhundrede.
Reuterdahls Afskrifter gjemmes nu i Upsala. — Her følge
de omtalte Titler.

I de verbo Dei.	XX de sacramentis.
II de Deo.	XXI de baptismo.
III de justitia originali.	XXII de coena Domini.
IV de lapsu hominis.	XXIII de ceremoniis.
V de peccato originis.	XXIV de votis.
VI de viribus hominis.	XXV de adiaphoris.
VII de lege.	XXVI de jejunio.
VIII de euangelio.	XXVII de picturis et imaginibus.
IX de discrimine legis et euangelii.	XXVIII de magistratu.
X de poenitentia.	XXIX de conjugio.
XI de justificatione.	XXX de perfectione christiana.
XII de sanctificatione.	XXXI de statu animarum defunctorum ante resurrectionem et de purgatorio.
XIII de cultu Dei.	XXXII de resurrectione, iudicio et statu hominis post iudicium.
XIV de bonis operibus.	
XV de invocatione.	
XVI de prædestinatione.	
XVII de ecclesia.	
XVIII de potestate ecclesiastica.	
XIX de ordine ministrorum in ecclesia.	

Skjønt den Confession, hvis Artikler her ere opregnede, fremtræder som den danske Kirkes Fællesudtalelse, kan det dog neppe være tvivlsomt, at D. Niels Hemmingsen er Forfatteren, da han paa hin Tid var den danske Kirkes almindelig anerkjendte og ubestridte Ordfører. Min tidligere udtalte Formodning om, at Affattelsen af Confessionen er foranlediget ved de Forhandlinger i Retning af kirkelig Enighed, som førtes paa den nauenburgske Fyrstedag 1561, stadfæstes ved Ytringer i ovenstaaende Fortale ¹⁾).

¹⁾ I Kalkars Theol. Tidsskrift for 1872 findes en smuk Afhandling af nuværende Prof. theol. Fr. Nielsen om Forhandlingerne paa hin »Fyrstedag«, hvori der dog savnes Antydninger om den danske Kirkes Tilslutning (jvfr. Pont. Ann. III, 379).